

ЕКОЛОГІЯ ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Любов Лохвицька, канд. пед. наук,
докторант НПУ ім. М.П. Драгоманова

Сучасний розвиток дошкільної освіти в Україні потребує переосмислення і розробки нових підходів до виховання і розвитку дітей. Чільне місце займає питання організації розвивального предметного-ігрового середовища – певним чином упорядкованого освітнього простору, в якому здійснюється розвиток і виховання дошкільника. Щоб освітній простір виступав як розвивальне освітнє середовище, він має характеризуватися такими властивостями в ході взаємодії всіх його компонентів:

- гнучкість, що означає здатність освітніх структур до швидкої перебудови відповідно до потреб особистості та навколишнього середовища;
- безперервність, що виражається через взаємодію і наступність у діяльності всіх елементів, що входять до неї;
- варіативність, яка передбачає зміну розвивального середовища відповідно до освітніх потреб;
- інтегрованість, що забезпечує вирішення виховних завдань за допомогою посилення взаємодії структур, що входять до неї;
- відкритість, яка передбачає широку участь усіх суб'єктів освітньої діяльності, виховання, розвитку і взаємодії;
- установку на спільне діяльне спілкування всіх суб'єктів освітнього процесу, що здійснюється на основі педагогічної підтримки як особливої, прихованої від очей вихованців позиції педагога.

Таким чином, розвивальне предметне середовище розглядається як сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; система матеріальних об'єктів діяльності дитини. Оснащення середовища стимулює дитину до практичної діяльності, ігор та спілкування. Розвивальне предметно-ігрове середовище – динамічний і мінливий простір, наповнений взаємодіючими іграшками, атрибутами, матеріалами, предметами-замінниками, об'єктами, що забезпечують діяльність, спрямовану на

розвиток кожного вихованця. Розвивальне предметно-ігрове середовище дошкільного навчального закладу повинне забезпечувати свободу й активність дитини, максимально задовольняти інтереси, мати інтенсивно розвивальний характер.

Щодо визначення поняття, «екологія ігрового середовища», то його слід розуміти як взаємодію всіх компонентів, що включені до нього (природних, соціальних, предметних, особистісних); як сукупність усіх чинників (кількість ігрового обладнання і атрибутів; естетичне оформлення; педагогічна доцільність їх добору; відповідність санітарно-гігієнічним вимогам, відповідність віку і сприяння забезпеченню індивідуально-психологічного зростання кожного виховання тощо), що діють на особистість дитини дошкільного віку. Отже, усі компоненти розвивального предметно-ігрового середовища пов'язуються між собою за змістом, масштабом, художнім вирішенням і покликані реалізувати такі основні завдання:

- здійснювати виховання і навчання, орієнтуючись на конкретну особистість;
- об'єднувати дітей у групи за здібностями та інтересами;
- через різноманітні матеріали, посібники, атрибути тощо заохочувати дошкільників до досліджень, випробовування власних ідей;
- забезпечувати гармонійні відносини між дитиною та навколишнім світом;
- заохочувати дітей до різних видів діяльності;
- розвивати здатність дітей здійснювати вибір;
- сприяти розвитку світосприйняття.

Таким чином, для кожного вихователя важливим є ретельний аналіз стану ігрового предметно-розвивального середовища у групі, яке має забезпечувати індивідуальний розвиток кожної дитини і суттєво розширюватися та збагачуватися з переходом дітей із однієї вікової групи до наступної. Чим різноманітнішим, варіативнішим, доступнішим для ознайомлення та використання є оточуюче дитину розвивальне середовище,

тим вона зростає практичнішою, вправнішою, кмітливішою, швидше оволодіває правилами поведінки, стає життєво компетентною, звичною до результативних та цілеспрямованих дій, до продуктивної життєдіяльності. Така дитина добре орієнтується в оточуючому її світі, поводить себе помірковано і зважено в нових умовах, намагається виявити гнучкість, обережність, пристосуватися до них, доцільно на них впливати, відкривати для себе нові можливості і горизонти.

Особливості облаштування середовища:

- усі іграшки, матеріали, атрибути, предмети-замінники об'єднуються за функціональними ознаками відповідно до різних видів предметно-ігрової діяльності дітей (рухової, образотворчої, сюжетної тощо);
- більшість дидактичних матеріалів іграшок, картинок мають використовуватися з різною метою, варіативно, тобто поліфункціонально;
- усі іграшки, незалежно від їх класифікаційної приналежності, групуються так, щоб вони своїми розмірами відповідали одна одній, зростові дітей і стаціонарному предметному оточенню, в якому граються діти;
- поєднання знайомих для дитини компонентів середовища з новими, які забезпечують пізнавальний розвиток дошкільників;
- рівень інформативності середовища досягається урізноманітненням тематики (наприклад, від приготування ляльці їжі до її лікування);
- забезпечення динаміки й мобільності середовища, що розвиває вміння дитини активно співпрацювати з цим середовищем. Воно сприяє активності дитини і розвитку в неї свободи (можливість вільно пересуватися в межах визначеного простору).

Усі перелічені особливості розвивального предметного середовища в цілому є водночас і вимогами до предметно-ігрового середовища дошкільного навчального закладу. Предметно-ігрове середовище в сучасних дошкільних навчальних закладах має відповідати певним принципам: це, перш за все, свобода досягнення дитиною свого права на гру, яка реалізується як право вибору дитиною теми, сюжету гри, тих чи інших

іграшок, місця та часу проведення гри. Створюючи в дошкільному навчальному закладі умови для здійснення дітьми свого права на гру, потрібно запропонувати їм найзручніший у розкладі дня час для гри, виділити відповідне місце, обладнати його універсальним предметно-ігровим середовищем, придатним для реалізації різних видів ігор.

Принцип універсальності предметно-ігрового середовища дозволяє самим дітям і дітям разом з вихователем будувати і змінювати ігрове середовище, трансформувати його відповідно до виду гри, її змісту та перспектив розвитку. У спеціально продуманих умовах під керівництвом вихователя дитина сама стає дизайнером цього середовища. Відчуття власної участі в його облаштуванні допомагає дошкільникам рости самостійними, задоволеними, самодостатніми, з почуттям відповідальності. Обладнання середовища має бути розраховане, насамперед, на практичну творчу діяльність дитини, пов'язану з її побутом, щоб поступово готувати її до самостійного життя, а також сприяти фізичному та психічному розвитку. Предметно-розвивальне середовище в групі має бути динамічним і змінюватися залежно від віку, індивідуальних особливостей дітей, пори року, тем, які вивчаються. Саме тому предметно-ігрове середовище повинно бути розвивальним, тобто воно має функціонально моделювати розвиток гри і дитини через гру.

Розвивальне предметно-ігрове середовище відповідає також принципу системності, який представлений співмасштабністю її окремих елементів між собою та іншими предметами, що складають цілісність ігрового поля. До складу предметно-ігрового середовища входять: велике організуюче ігрове поле, ігрове обладнання, іграшки, різні ігрові атрибутика, ігрові матеріали. Всі ці ігрові засоби знаходяться не в якомусь абстрактному ігровому просторі, а в груповій кімнаті, у спортивній залі, на майданчику. Інтер'єр не повинен містити в собі нічого зайвого й органічно поєднуватися в естетичному плані з ігровими засобами. Усі ігрові та неігрові предмети повинні відповідати принципу безпеки – як кожний предмет, так і всі разом.

Водночас, практика побудови розвивального предметно-ігрового середовища для організації виховання дітей у грі й засобами гри інколи заходить у глухий кут в умовах доволі широкого в наші дні вибору іграшок та обладнання і порівняно незначних коштів на їх придбання. Тому дуже важлива продумана психолого-педагогічна стратегія створення в дошкільному навчальному закладі доступного і при цьому справді екологічного розвивального предметно-ігрового середовища. У групових кімнатах не повинні міститися цілі «сховища» дешевих різноманітних іграшок, а подекуди на їхньому тлі виділяються супердорогі іграшки, багато якихось поробок, різностильові меблі. Все це разом створює враження відсутності смаку, безсистемності, безпорадності в організації середовища і прагнення задовольнити лише вимоги «педагогічної моди». Досить частим є обладнання ігрових осередків ляльками різного стилю: звичайними і «новітніми»: барбі, принцеси, вінкси. Останні підбираються не за віком, і не сприяють, а шкодять розвитку дітей, оскільки такі «образи» не є відтворенням дитячих постатей. Розміщуючи все, що лише можна представити, переповнюючи іграшками і атрибутами, вихователі подекуди позбавляють дітей можливості зосередитись на певних іграх, що їх цікавлять. Таке перевантаження є малопридатним для розвитку ігрової творчості дітей. Велика кількість іграшок, їх всебічне спрямування різко знижують цінність ігрового середовища. Звідси через брак місця маємо велике скупчення дітей, що провокує суперечки між ними і порушення морального балансу. Тобто, всі ігрові матеріали мають бути розміщені в різних осередках збалансовано, щоб діти могли самостійно вибирати гру і вільно переміщуватися з одного в інший.

Отже, екологія ігрового середовища передбачає:

- створення необхідних передумов для розвитку внутрішньої активності дитини;

- надання кожній дитині можливості самоствердитися в найбільш значущих для неї сферах життєдіяльності, максимально розкрити її індивідуальні якості і здібності;
- уведення такого стилю взаємин, що забезпечує любов і повагу до особистості кожної дитини;
- активний пошук шляхів, способів і засобів максимально повного розкриття особистості кожної дитини, прояву і розвитку її індивідуальності;
- орієнтування на активні методи впливу на особистість.